

Chapter: Ps 2

Q.1 Extra Question (Not to use)

0

1 भारताच्या परराष्ट्र धोरणाची उद्दिष्टे लिहा.

Ans भारतीय परराष्ट्र धोरणाची उद्दिष्टे पुढील प्रमाणे आहेत.

- शेजारी देशांशी व अन्य देशांशी मैत्रीपूर्ण संबंध जोपासताना आपल्या देशाच्या संरक्षणास बाधा येणार नाही याची काळजी घेणे.
- राष्ट्राच्या भौगोलिक सीमारेषा सुरक्षित राहतील याबाबत तडजोड न करणे.
- भारताच्या एकतेचे व एकात्मतेचे संरक्षण करणे.
- दुस-या देशात वास्तव्य करणा-या आपल्या नागरिकांच्या हिताचे रक्षण करणे.
- भारताच्या आर्थिक विकासासाठी परराष्ट्रांबरोबर आर्थिक व व्यापारी संबंध प्रस्थापित करणे.

Q.2 थोडक्यात उत्तरे लिहा. (PS)

6

1 भारत – चीन संबंध सुधारण्यास कोणी-कोणी योगदान दिले ?

Ans i. भारताचे माजी प्रधानमंत्री अटलबिहारी वाजपेयी यांनी मोलाचे योगदान दिले आहे.

- व्यापार हा एक सर्वात मोठा घटक आहे ज्याने चांगले संबंध केले आहेत.
- तथापि, चीनशी असलेले भारताचे संबंध नेहमीच विवादास्पद आणि कडू राहिलेले.

2 अण्वस्त्र सज्जतेमुळे जागतिक शांततेस धोका निर्माण झाला आहे, याविषयी तुम्हांला काय वाटते?

Ans i. आज जवळ-जवळ सर्वच राष्ट्रे अणुबॉम्ब बनविण्यासाठी प्रयत्नशील आहेत. ही अण्वस्त्रे अत्यंत विनाशकारी आहेत. यांचा वापर केला गेल्यास होणारे भयंकर दुष्परिणाम सर्वांना ज्ञात आहेत. तरीही सर्व राष्ट्रे अण्वस्त्र सज्ज होण्यासाठी धडपडत आहेत.

ii. दुसऱ्या महायुद्धात अण्वस्त्रांचा वापर अमेरिकेकडून जपानवर करण्यात आला होता. त्यांचे दुष्परिणाम संपूर्ण जगाला माहित झाले आहेत. म्हणूनच जर पुन्हा असा अण्वस्त्रांचा युद्धांत वापर केला गेला तर संपूर्ण जगाला त्यांची झळ पोहचू शकते.

iii. प्रत्येक अण्वस्त्रधारी राष्ट्राने एक जबाबदार अण्वस्त्रधारी राष्ट्र म्हणून भूमिका बजावली पाहिजे. अण्वस्त्रांचा वापर मानवाच्या कल्याणासाठी केला पाहिजे.

3 भारताचे परराष्ट्र धोरण कोणत्या मूल्यांवर आधारित आहे?

Ans परराष्ट्र धोरणाची एक व्यापक चौकट स्पष्ट पुढील प्रमाणे:

- त्यानुसार भारताने आंतरराष्ट्रीय शांतता व सुरक्षिततेच्या जतनाला प्राधान्य द्यावे, आपल्या आंतरराष्ट्रीय समस्या किंवा वाद शांततेच्या मार्गाने सोडवावेत.
- अन्य राष्ट्रांशी मैत्रीपूर्ण संबंध ठेवणे व आंतरराष्ट्रीय कायद्याचा आदर करणे.
- आंतरराष्ट्रीय शांतता व सुरक्षितता स्थापन करणे.
- आंतरराष्ट्रीय व्यवहारात आंतरराष्ट्रीय कायदा आणि करार याबद्दल आदर वृद्धिंगत करणे.
- लवादाच्या साहाय्याने आंतरराष्ट्रीय वादाची शांततामय सोडवणूक करणे.

Q.3 दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडून विधाने पुन्हा लिहा. (PS)

4

1 अणुऊर्जा आयोग स्थापन करण्याचा मुख्य उद्देश हा होता.

- लष्करी क्षमता निर्माण करणे
- अणुचाचणी करणे
- अण्वस्त्रांचा प्रसार रोखणे
- ऊर्जेची निर्मिती

Ans अणुऊर्जा आयोग स्थापन करण्याचा मुख्य उद्देश **लष्करी क्षमता निर्माण करणे** हा होता.

2 जगातील सर्व राष्ट्रांचे सर्वात महत्त्वाचे उद्दिष्ट बनले आहे.

- आण्विक विकास
- आर्थिक विकास
- अणुचाचणी
- सुरक्षा व्यवस्था

Ans जगातील सर्व राष्ट्रांचे सर्वात महत्त्वाचे उद्दिष्ट **आर्थिक विकास** बनले आहे.

3 भारताच्या परराष्ट्र धोरणात प्रामुख्याने खालील बाब महत्त्वाची आहे.

- मुक्त आर्थिक धोरण
- परस्परावलंबन
- अलिप्ततावाद
- आण्विक विकास

Ans भारताच्या परराष्ट्र धोरणात प्रामुख्याने खालील बाब महत्त्वाची आहे - **मुक्त आर्थिक धोरण**.

- 4 इ.स १९७४ साली भारताने या ठिकाणी अणुचाचणी केली.
अ. श्रीहरीकोटा ब. थुंबा क. पोखरण ड. जौतापूर

Ans इ.स १९७४ साली भारताने **पोखरण** या ठिकाणी अणुचाचणी केली.

Q.4 पुढील विधाने चूक कि बरोबर ते सकारण लिहा (PS)

2

- 1 पं. नेहरूंनी भारत - चीन संबंध सुधारण्यास मोठे योगदान दिले.

Ans चूक -

कारण भारत-चीन संबंध सुधारण्यास अटलबिहारी वाजपेयी यांनी मोठे योगदान दिले आहे.

- 2 अटलबिहारी वाजपेयी यांनी पाकिस्तानसोबत संबंध सुधारण्यास पुढाकार घेतला.

Ans बरोबर -

- i. भारत आणि पाकिस्तानमधील मैत्रीपूर्ण संबंध विकसित करण्यासाठी त्यांनी प्रयत्न केले. दोन्ही देशांमधील मैत्री वाढवण्यासाठी "सदा-ए-सरहद" या बस सेवा आणि "समझौता" एक्सप्रेस नावाची रेल्वे सेवा सुरू केली.
ii. त्यांनी 1999 मध्ये पाकिस्तानमधील भूकंपग्रस्तांना मदत केली.

Q.5 संकल्पना / टिपा लिहा. (PS)

8

- 1 टिपा लिहा: भारताचे परराष्ट्र धोरण.

Ans i. भारताच्या संविधानातील मार्गदर्शक तत्वांमध्ये राज्याने परराष्ट्र धोरण कसे आखावे याविषयी तरतूद केली आहे.

ii. मार्गदर्शक तत्वांमधील कलम ५१ नुसार परराष्ट्र धोरणाची एक व्यापक चौकट स्पष्ट करण्यात आली आहे.

iii. त्यानुसार भारताने आंतरराष्ट्रीय शांतता व सुरक्षिततेच्या जतनाला प्राधान्य द्यावे, आपल्या आंतरराष्ट्रीय समस्या किंवा वाद शांततेच्या मार्गाने सोडवावेत असे स्पष्ट केले आहे.

iv. अन्य राष्ट्रांशी मैत्रीपूर्ण संबंध ठेवणे व आंतरराष्ट्रीय कायद्याचा आदर करणे हेही आपल्या परराष्ट्र धोरणाचे उद्दिष्ट मानले आहे. भारताचे आतापर्यंतचे परराष्ट्र धोरण या चौकटीत विकसित झाले आहे.

- 2 टिपा लिहा: जागतिक शांतता.

Ans i. वाढत्या दहशतवादामुळे जागतिक शांतता धोक्यात आली आहे, जेव्हा जगातील कोणत्याही भागात आतंकवादी कारवाया होतात तेव्हा जागतिक शांतता भंग पावते.

ii. पहिल्या आणि दुसऱ्या महायुद्धाच्या काळात जागतिक शांतता मोठ्या प्रमाणावर भंग झाली होती. जागतिक शांतता भंग करण्याला प्रमुखाने धर्मवाद कारणीभूत ठरत आहे.

iii. जो पर्यंत मनुष्य धर्माच्या बंधनातून बाहेर येत नाही. तोपर्यंत जागतिक शांतता निर्माण होणे शक्य नाही.

iv. जगभरातील जवळ-जवळ १९५ देशातील जवळपास १२१ देशात थोड्याफार फरकाने आतंकवादाने डोके वर काढले आहे.

v. इस्लामिक आतंकवाद जागतिक अशांतता निर्माण करण्यात आघाडीवर आहे.

vi. आज जगभरातील जवळ-जवळ सर्वच राष्ट्रे अणुबाँम्ब बनविण्यासाठी प्रयत्नशील आहेत. त्यामुळे जागतिक शांतता धोक्यात आली आहे.

vii. जगात शांतता निर्माण करण्यासाठी आतंकवादाचा नायनाट करावा लागले. जागतिक शांतता अहिंसेच्या मार्गानेच मिळवता येईल.

- 3 टिपा लिहा : राष्ट्रीय हितसंबंध.

Ans i. राष्ट्रीय हितसंबंध म्हणजे आपल्या देशाचे स्वातंत्र्य व सार्वभौमत्व सुरक्षित ठेवण्यासाठी करायच्या उपाययोजना. आपला आर्थिक विकास साधून आपले सामर्थ्य वाढवण्यासाठीच्या प्रयत्नाचाही राष्ट्रीय हितसंबंधांत समावेश होतो.

ii. आपल्या राष्ट्रासाठी फायद्याचे आणि योग्य काय आहे याचा विचार करून जेव्हा निर्णय घेतले जातात तेव्हा त्यास राष्ट्रीय हितसंबंधांची जोपासना असे म्हणतो.

iii. कोणत्याही राष्ट्राच्या राष्ट्रीय हितसंबंधांमध्ये आपल्या देशाच्या स्वातंत्र्य, सार्वभौमत्व व अखंडतेचे रक्षण करणे म्हणजेच संरक्षण करणे हे सर्वोच्च राष्ट्रीय हित असते.

iv. आर्थिक विकास ही एक महत्त्वाचे राष्ट्रीय हित आहे. आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल असणाऱ्या राष्ट्रांला आपल्या स्वातंत्र्याचे जतन करणे अवघड जाते म्हणून संरक्षणाखालोखाल आर्थिक विकास हे राष्ट्रीय हित महत्त्वाचे मानतात.

- 4 भारताच्या परराष्ट्र धोरणाची उद्दिष्टे लिहा.

Ans i. शेजारी देशांशी व अन्य देशांशी मैत्रीपूर्ण संबंध जोपासताना आपल्या देशाच्या संरक्षणास बाधा येणार नाही याची काळजी घेणे. राष्ट्राच्या भौगोलिक सीमारेषा सुरक्षित राहतील याबाबत तडजोड न करणे.

ii. भारताच्या एकतेचे व एकात्मतेचे संरक्षण करणे.

iii. दुसऱ्या देशात वास्तव्य करणाऱ्या आपल्या नागरिकांच्या हिताचे रक्षण करणे. ही जबाबदारी त्या त्या देशातील भारतीय दूतावास पार पाडतात.

iv. भारताच्या आर्थिक विकासासाठी परराष्ट्रबरोबर आर्थिक व व्यापारी संबंध प्रस्थापित करणे.